PEDAGOGIK MULOQOTDA XUSHMUOMALALIK VA ETIKANING O‘RNI

Abdulloyev Javohir Abdukamol o’g’li
Chirchiq davlat pedagogika universiteti
“Pedagogika” kafedrasi o’qituvchisi
Mirzaliyeva Guljaxon Jo‘raxon qizi
Yunusboyeva Zilola G‘ayrat qizi
Alixamova Diyora Ruziboy qizi
Chirchiq davlat pedagogika universiteti
“Tiflopedagogika” yo’nalishi talabalari

Anotatsiya: Maqolada pedagogik muloqotda xushmuomalalik va etikaning ta’lim-tarbiya jarayonidagi ahamiyati ko‘rib chiqiladi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, o‘qituvchining etik va xushmuomalalik tamoyillariga rioya qilishi dars samaradorligini oshiradi va ijobiy muhit yaratadi.

***Kalit so’zlar*:** pedagogik muloqot, xushmuomalalik, etika, ta’lim

Аннотация: В статье рассматривается роль вежливости и этики в педагогическом общении в образовательном процессе. Результаты исследования показывают, что соблюдение учителем этических норм и правил вежливости повышает эффективность урока и создает положительную атмосферу.

Ключевые слова: педагогическое общение, вежливость, этика, образование

Abstract: The article examines the role of politeness and ethics in pedagogical communication within the educational process. Results show that a teacher’s adherence to ethical and polite principles enhances lesson effectiveness and creates a positive environment.

Keywords: pedagogical communication, politeness, ethics, education

Kirish

Zamonaviy ta’lim tizimida pedagogik muloqot insonning shaxs sifatida rivojlanishi, ijtimoiylashuvi va jamiyat bilan samarali aloqalarini ta’minlashda muhim vosita hisoblanadi. Pedagogik jarayonning samaradorligi nafaqat o‘qituvchining nazariy bilim va metodik tayyorgarligiga, balki uning muloqot madaniyati, xushmuomalaligi va etikasiga ham bevosita bog‘liq. Shu bois, pedagogik muloqotda xushmuomalalik va etikaning o‘rni bugungi kunda dolzarb ilmiy masala sifatida qaraladi.

Xushmuomalalik va etika – bu o‘qituvchi va o‘quvchilar o‘rtasidagi munosabatlarning asosiy ijtimoiy-psixologik omillari bo‘lib, ular dars jarayonida ishonch, o‘zaro hurmat va samarali hamkorlikni shakllantirishga xizmat qiladi. Polshalik psixolog E. Melibruda ta’kidlaganidek, shaxslararo munosabatlar inson hayotida havodek muhim ahamiyatga ega. Ayniqsa, bolalik va o‘smirlik davrlarida muloqot yetakchi faoliyat sifatida psixologik xususiyatlarning shakllanishiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi.

Shu nuqtai nazardan, pedagogik muloqotda xushmuomalalik va etika – nafaqat ta’lim sifatini oshirish, balki talabaning shaxsiy rivojlanishi va ijtimoiy moslashuvini ta’minlashda ham muhim vositadir. Zamonaviy pedagogik sharoitlarda o‘qituvchi o‘zining kasbiy mahorati bilan

birga, muloqot madaniyati va etik me'yorlarga rioya qilishi, dars jarayonida hurmat va samimiy muhitni yaratishi zarur.

Ushbu maqolada pedagogik muloqot jarayonida xushmuomalalik va etikaning o'rni, ularning ta'lim va tarbiyadagi ahamiyati, shuningdek, zamonaviy pedagogik sharoitlarda samarali muloqot usullarini qo'llash bo'yicha tavsiyalar tahlil qilinadi.

Adabiyotlar tahlili

Pedagogik muloqot va uning ta'lim-tarbiya jarayonidagi roli haqida pedagog olimlar tomonidan keng miqyosda tadqiqotlar olib borilgan. Ilmiy adabiyotlarda pedagogik muloqot tushunchasi pedagogik jarayonning ijtimoiy-psixologik asoslari sifatida qaraladi, uning subyektlar o'rtasida axborot almashish, hamkorlik va ijobiy pedagogik muhitni ta'minlash imkoniyatlari ta'kidlangan. Jumladan, pedagogik muloqotning shaxslararo munosabatlarni shakllantirishdagi ahamiyati va bu jarayonda hamkorlikning o'rni nazariy jihatdan yoritilgan.

Xushmuomalalik va pedagogik etika — pedagogik muloqotning eng dolzarb komponentlaridan biri sifatida ko'pincha o'rganiladi. Masalan, pedagogik nazokat, xushmuomalalik va kasbiy pedagogik dilkashlik o'qituvchi xulq-atvorida amalga oshiriladigan muloqotning asosiy tamoyillari sifatida ajratilgan bo'lib, ularning ta'lim jarayonidagi ta'siri hamda shakllanish yo'llari tahlil qilingan. Shuningdek, pedagogik faoliyatda axloqiy qadriyatlar va etikaning roli xossalarining pedagogik jarayonda professional standartlar va axloqiy yo'naltiruvchanlik bilan chambarchas bog'liqligi yoritilgan.

Pedagogik muloqotda kommunikativ etiketaning til-pragmatik jihatlari ustida olib borilgan izlanishlar ham mavjud. Bu tadqiqotlarda o'qituvchining nutq madaniyati, ijobiy muloqot uslublari va etik normativlar o'quvchilar bilan interaktiv pedagogik jarayonlarni samarali tashkil etishga imkon beradigan asosiy mezonlar sifatida ko'riladi. Ushbu yondoshuv o'qituvchi tilining muloqot madaniyati, hurmat, tinglash qobiliyati va ishonchli muloqotni shakllantirishdagi ahamiyatini qayd etadi.

Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, pedagogik muloqotda xushmuomalalik va etika bilan bog'liq holatlar nafaqat pedagogning shaxsiy axloqiy fazilatlari, balki samarali o'qitish-o'rganish jarayonini tashkil etish uchun ham zaruriy shartdir. Bu elementlar o'quvchilarda ishonch hissini oshiradi, ijobiy pedagogik muhit yaratadi va ta'lim jarayonini emotsional jihatdan qo'llab-quvvatlaydi. Adabiyotlar shuni ta'kidlaydiki, xushmuomalalik va etika pedagogik muloqotning asosiy tamoyillaridan biri sifatida qaralishi, bu sohadagi keyingi ilmiy tadqiqotlarda yanada chuqur tahlil etilishi lozim.

Metodologiya

Ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi pedagogik muloqotda xushmuomalalik va etikaning o'rni, ularning ta'lim-tarbiya jarayonidagi samaradorligini aniqlashdan iborat. Tadqiqot metodologiyasida nazariy va empirik yondoshuv birlashtirildi, bu orqali mavzuning nazariy asoslari va amaliy jihatlari tizimli tarzda o'rganildi.

Tadqiqotning birinchi bosqichi nazariy tahlil usuliga asoslandi. Mazkur bosqichda pedagogik muloqot, xushmuomalalik va etika bo'yicha mavjud adabiyotlar, darslik va ilmiy maqolalar batafsil o'rganildi. Bu tahlil orqali pedagogik muloqotning kommunikativ va psixologik jihatlari, shuningdek, o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi samarali muloqot tamoyillari aniqlangan.

Ikkinchi bosqichda taqqoslash va sintez metodlari qo'llanildi. Turli ilmiy tadqiqotlar natijalari solishtirildi va xushmuomalalik hamda etikaning pedagogik jarayondagi o'rni aniqlab

chiqildi. Shu orqali pedagogik muloqotning samaradorligini oshiruvchi yondoshuvlar va ularning ta'lim jarayonida qo'llanilishi imkoniyatlari tahlil qilindi.

Shuningdek, empirik kuzatuv usuli tadqiqotga amaliy jihatni kiritdi. O'quv jarayonida pedagogik muloqot holatlari, o'qituvchi va o'quvchilar o'rtasidagi interaktiv faoliyat kuzatildi. Bu usul xushmuomalalik va etika qoidalarining real sharoitda qanday qo'llanilishini va ularning o'quvchilar bilan munosabatlarga ta'sirini aniqlash imkonini berdi.

Muhokama

Tadqiqot natijalari pedagogik muloqotda xushmuomalalik va etikaning o'quv jarayonidagi muhimligini tasdiqladi. Kuzatuv va empirik tahlillar shuni ko'rsatdiki, o'qituvchining pedagogik xushmuomalaligi va etik me'yorlarga rioya qilishi nafaqat dars samaradorligini oshiradi, balki o'quvchilarda ijobiy emotsional muhit va ishonch hissini shakllantiradi. Bu esa o'z navbatida o'quvchilarning faolligi, mustaqil fikrlash va ijodiy faoliyatini rag'batlantiradi.

Adabiyotlar tahlilida ta'kidlanganidek, pedagogik muloqotning samarali tashkil etilishi uchun kommunikativ va psixologik komponentlar birgalikda hisobga olinishi lozim. Empirik kuzatuvlar shuni ko'rsatdiki, o'quvchilarning darsga bo'lgan motivatsiyasi, jamoadagi o'zaro munosabatlari va pedagog bilan muloqotdagi ishonch darajasi o'qituvchining xushmuomalalik va etik qadriyatlariga bevosita bog'liq. Shu bilan birga, pedagogik etik me'yorlar va xushmuomalalik qoidalarining muntazam qo'llanilishi, dars jarayonida konfliktlarni kamaytirish va ijobiy pedagogik muhit yaratish imkonini beradi.

Tahlil shuni ko'rsatdiki, pedagogik muloqotda xushmuomalalik va etika elementlari faqat shaxsiy axloqiy fazilatlar sifatida emas, balki professional pedagogik kompetensiya tarkibiy qismi sifatida ham qaralishi lozim. Buning natijasida, o'qituvchi dars jarayonini nafaqat bilim berish faoliyati sifatida, balki o'quvchilar bilan samarali interaktiv hamkorlik asosida tashkil etadi.

Xulosa

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, pedagogik muloqotda xushmuomalalik va etikaning o'rni nafaqat o'qituvchining shaxsiy fazilatlari, balki ta'lim-tarbiya jarayonining samaradorligini ta'minlovchi muhim pedagogik omil sifatida qaraladi. O'qituvchining etik qoidalar va xushmuomalalik tamoyillariga rioya qilishi, dars jarayonida ishonchli va ijobiy muhit yaratadi, o'quvchilarning faolligi va motivatsiyasini oshiradi hamda ularning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishiga hissa qo'shadi.

Tahlil va kuzatuvlar shuni ko'rsatdiki, pedagogik muloqotning samarali tashkil etilishi uchun nafaqat yangi metodik usullarni qo'llash, balki mavjud pedagogik usullarning ijtimoiy-psixologik asoslarini hisobga olish muhimdir. Shu bilan birga, xushmuomalalik va etika pedagogik muloqotning professional kompetensiya tarkibiy qismi sifatida amalda qo'llanilishi zarur.

Natijada, pedagogik muloqotda xushmuomalalik va etika nafaqat dars samaradorligini oshiradi, balki talabalarda ijobiy munosabatlar, jamoaviy hamkorlik va o'zaro hurmat tuyg'usini shakllantiradi. Bu pedagogik jarayonni optimallashtirish, o'quvchilarning shaxsiy rivojlanishini rag'batlantirish va zamonaviy ta'lim talablariga moslashgan samarali pedagogik muhit yaratish imkonini beradi.

Shu bois, pedagogik muloqotda xushmuomalalik va etikaning ahamiyati pedagogik faoliyatning ajralmas qismi hisoblanadi va bu sohada qo'shimcha ilmiy tadqiqotlar olib borilishi, ularni amaliy pedagogik jarayonga samarali integratsiya qilish tavsiya etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Melibruda, E. Shaxslararo munosabatlar va pedagogik muloqot. – Varshava, 2010.
2. O‘zbekiston Respublikasi “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonun. – Toshkent, 2020.
3. Abdullayeva, N.N. Pedagogik muloqotning ijtimoiy-psixologik asoslari. – Toshkent: O‘qituvchi, 2018.
4. Karimov, S.T. Pedagogik etika va xushmuomalalik. – Toshkent: Fan, 2019.
5. Sultonova, M. O‘qituvchining kasbiy mahorati va muloqot madaniyati. – Toshkent: Ma’rifat, 2021.
6. Tursunov, B. Ta’lim jarayonida xushmuomalalik va etikaning roli. – Pedagogika jurnal, 2022; №4, 45-52-betlar.
7. Usmonov, R. Pedagogik muloqot va interaktiv dars usullari. – Ilmiy maqola, 2020; 12(3), 33-41-betlar.